

A. Plateros. Fecit.
17²
1729.

In Holland geportretteerd, in Zeeuwse collecties beland

Zeeuwse Portretten uit de achttiende eeuw is de titel van de tentoonstelling die van 3 juli tot 9 november gehouden wordt in het Stadhuismuseum te Zierikzee. Bij die tentoonstelling verschijnt van mijn hand een gelijknamige publicatie. Uit het onderzoek naar de Zeeuwse portretkunst in de achttiende eeuw blijkt dat de Zeeuwse elite zich vaak liet portretteren, soms zelfs meerdere malen in zijn leven. De opdrachten werden echter lang niet altijd in het Zeeuwse verstrekt, maar ook tijdens een bezoek aan Holland waar men voor zaken of familiebezoek was. In dit artikel sta ik stil bij een aantal portretten, dat in de achttiende eeuw door Zeeuwen in Holland is besteld en zo in Zeeuwse collecties is beland.

JIM VAN DER MEER MOHR

Den Haag was als regeringsstad voor velen de plek waar men na zijn studie werkte en woonde. Dat gold ook voor veel Zeeuwen, die daar niet zelden hun loopbaan zijn gestart.

Tot hen behoorden Cornelis Ketelaar (1690-1764) en zijn vrouw Catharina Maria Clement (1694-1738), die na hun huwelijk in 1721 een korte periode in Den Haag hebben gewoond, voor zij zich in Goes vestigden. Ketelaar, in Den Haag geboren als zoon van mr. François Ketelaer en Maria Eversdijck, was werkzaam aan het Hof van Holland en Zeeland. Zijn vrouw kwam uit Zierikzee als dochter van notaris Gillis Clement en Maria Laems. In 1732 werd Ketelaar raad van Goes en vervolgens schepen van 1732-1749 en gezworene van de Breede Wetering. In Den Haag lieten beide echtelieden zich portretteren.¹ Het portret van Ketelaar wordt terecht toegeschreven aan Johannes Vollevens II (1685-1759) en hoewel dat van de vrouw ook op diens naam staat, is dit stuk naar mijn mening door Harmanus Serin (1677-1756) geschilderd.² (Afb. 1a en 1b) Vollevens en Serin bedienden beiden in het eerste helft van de 18e eeuw de markt voor portretten, hadden zelfs deels dezelfde

clientèle en lijken qua stijl zeer op elkaar. Toch zijn er verschillen aan te wijzen. De manier waarop bijvoorbeeld de jurk van Catharina Maria Clement is geschilderd komt zeer overeen met andere door hem geschilderde portretten. Daarbij is uit bronnen bekend dat Serin van Catharina Maria Clement een (wellicht zelfs dit) portret heeft gemaakt. Tenslotte zijn ook de lijsten verschillend, nog los van het feit dat die van Ketelaar bekroond wordt met het familiewapen. Beide portretten zijn gezien de identieke maatvoering ongetwijfeld wel als pendanten besteld. In 1732 kreeg Vollevens vervolgens het verzoek een groepsportret van hun kinderen te maken.³ (Afb. 2) Op een terras staan vijf kinderen afgebeeld, deels staand achter en naast een muurtje waarover een fraai kleed hangt. Van links naar rechts staan Maria Johanna (1726-1739), François Nicolaas (1722-1793) met een vogelkooitje, Gilles Clement (1724-1788) en Digna Cornelia (1728-1798). Zittend is de amper twee jaar oude Catharina Maria (1730-1784) weergegeven. De familie woonde in Goes aan de Grote Markt 17 waar dit schilderij waarschijnlijk als schoorsteenstuk heeft gediend. De hier afgebeelde zonen zijn later ook op het pluche beland. François Nicolaas Ketelaar wordt raadslid, schepen en burgemeester van Goes en Gilles Clement Ketelaar raadslid in Goes en schepen in Zierikzee. Catharina Maria

Augustijn Claterbos (1750-1828), *Portret van Gerard van Citters* (1742-1795). Gesigneerd en gedateerd 12-9-1779. Pastel op papier. Collectie Zeeuws Genootschap.

Afb. 1 a en b: Johannes Vollevens II, toegeschreven aan, Portret van Cornelis Ketelaer. Olieverf op doek, ca. 80 x 50 cm. en Harmanus Serin, hier toegeschreven, Portret van Catharina Maria Clement. Olieverf op doek, ca. 80 x 50 cm. Beide particuliere collectie. Foto's Stadhuismuseum Zierikzee

Ketelaer is getrouwd met Adriaan François Lammers (1718-1799), griffier van Axel en het Ambacht, en Digna Cornelia Ketelaer met Marinus de Jonge, legerkapitein, raadslid, schepen en burgemeester van Zierikzee en lid van de Staten van Zeeland. Van Serin is ook een portret bekend van Dignus Ketelaer (1674-1750), een oudere broer van Cornelis Ketelaer, die als Raadsheer aan het Hof van Holland ook in Den Haag woonde. Nadat Vollevens in 1732 dit groepsportret heeft gemaakt kreeg Serin de opdracht de kinderen Catharina Maria (1730-1784), Dignus Cornelis (1733-1794) en Adriana Susanna (1735-1755) te portretteren. Dignus Cornelis Ketelaer zou later raad en burgemeester van Goes worden en zijn zusje Adriana Susanna is getrouwd met mr. Jan Willem Boddaert (1736-1775), schepen en raad van Goes. Beiden zijn in 1775 met drie kinderen in volle zee verdronken, komend uit Demerary (Guyana).

Missie naar Den Haag

Den Haag werd als regeringsstad frequent bezocht. Als pensionaris of afgevaardigde bij de Staten Generaal moest men er immers vaak zijn, maar ook familiebezoek kon de reden zijn. In een enkel

geval is concreet bekend wat de aanleiding van het bezoek aan Den Haag was. Op 20 april 1726 werd Geleyn Hurgronje (1683-1727), die raad, schepen en koopman in Vlissingen was, voor een missie naar Den Haag afgevaardigd. Deze missie heeft hij op 25 mei voltooid en op 10 augustus heeft hij er verslag van gedaan. In dat jaar heeft Cornelis Troost (1696-1750) van hem een overigens weinig flatteus portret gemaakt, zittend achter zijn bureau met rechts op de achtergrond een voorstelling van Vrouwe Justitia.⁴

Een oudere broer van Geleyn Hurgronje, Steven Hurgronje (1682-1733) liet zich samen met zijn vrouw Susanna Agneta van Dishoeck (1690-1748) portretteren door de Leidse kunstenaar Hieronymus van der Mij (1687-1761). Steven Hurgronje heeft tal van openbare ambten bekleed, zoals schepen en raad van Middelburg, thesaurier, bewindhebber van de VOC en hij was namens Zeeland lid van diverse commissies.⁵ De portretten zijn niet gedateerd, maar kijkend naar de pruik en vermoedelijke leeftijd van de voorgestelde zijn ze in de jaren twintig van de achttiende eeuw te dateren en dus zijn ze wellicht zelfs ter gelegenheid van het huwelijk in 1726 gemaakt. De reden van een bezoek aan Leiden is niet

Afb. 2: Johannes Vollevens II, Groepsportret van de vijf kinderen Ketelaer, 1732. Olieverf op doek, 95,5 x 72,5 cm. Collectie Historisch Museum De Bevelanden, Goes.

Afb. 3: Benjamin Salomon Bolomey, Portret van Jacob van Citters, 1783. Collectie Zeeuws Genootschap, inv. nr. G1562, langdurig bruikleen Zeeuws Museum.

bekend. Mogelijk was het echtpaar er op familiebezoek. Daar woonde de familie Changuion, die van moederskant verwant was.

In pastel geportretteerd

Duidelijk ook tijdens een familiebezoek werden de Middelburgse burgemeester Gerard van Citters (1742-1795) en zijn dochtertje Anna Christina Martina (1774-1835) op respectievelijk 12 september 1779 en 9 augustus 1779 in Leiden door Augustijn Claterbos (1750-1828) in pastel geportretteerd.⁶ Deze twee portretten staan op de lijst van 164 portretten die Claterbos heeft bijgehouden met als toevoeging ‘buiten Lyden’. Volgens de lijst zou er ook een portret gemaakt zijn van Van Citters’ echtgenote jonkvrouwe Constantia Wilhelmina Martina Heldewier (1755-1826). Zowel zijn vrouw als zijn moeder Anna Christina de Bye kwamen uit Leiden, dus er waren voldoende redenen voor een bezoek aan die stad.

Vier jaar later liet zijn verre familielid Jacob van Citters (1708-1792) in 1783 zijn portret maken door de rondreizende, van oorsprong Zwitserse Benjamin Samuel Bolomey (1739-1819), die van 1763-1791 actief was in Den Haag.⁷ Van Citters was

van 1747 tot 1786 gedeputeerde der Staten Generaal en zal om die reden in Den Haag geweest zijn. In de jaren zestig had hij in Middelburg door Jean Appellius (1721- na 1790) al zijn portret en dat van zijn vrouw laten maken, maar kennelijk wilde hij er nog één op 81-jarige leeftijd hebben en liet hij dat zelfs op dit portret vermelden! (afb.3)

Ook Anthony Ockersse (1702-1758) heeft de Hofstad bezocht en zich daar laten portretten door de in 1721 in Brussel geboren Guillaume de Spinny (1721-1785), die van 1756 tot zijn dood in 1785 in Den Haag actief is geweest als portrettist.⁸ (afb. 4) Ockersse behoorde tot de notabelen van Zierikzee en was er onder meer raad, schepen, twee keer burgemeester, thesaurier en tevens pensionaris van 1729-1748.⁹

Zusjes Van Vrijberghe

Uit 1753 dateren de portretten die Harmanus Serin heeft geschilderd van de zusjes Cornelia Anna (1744-1827) en Sabine Henriëtte Jacoba van Vrijberghe (1734-1798). Het portret van Cornelia Anna was onlangs op een veiling en toont haar als meisje met een hondje op haar schoot.¹⁰ (afb. 5) De

Afb. 4: Guillaume de Spinny, Portret van Anthony Ockersse. Olieverf op doek, 103,3 x 87,3 cm. Collectie Stadhuis museum Zierikzee, inv. nr. 1346.

zusjes zijn afkomstig uit Tholen waar hun vader mr. Joan Jacob van Vrijberghe (1710-1755) schepen, raad, secretaris en burgemeester was; hij was tevens hofmeester der Staten Generaal. Van hem is een portret bekend dat Johannes Vollevens II heeft geschilderd.¹¹ Anna Cornelia is na haar huwelijk in Rijswijk in 1760 met Johan van der Burcht van Lichtenbergh (1736-1786), eveneens een Thoolse bestuurder, weer naar Tholen teruggekeerd.¹² Haar zusje is in 1754 in Den Haag getrouwd met de militair George Hendrik de Rivecourt (1720-1797). Deze drie portretten zullen dus in het Haagse geschilderd zijn, toen vader daar inmiddels werkte.

Ook Amsterdam werd uiteraard door Zeeuwen bezocht. Uit 1746 getuigen de twee portretten die Jan Jacob Nachenius (1709-1750) heeft gemaakt van de echtelieden Johan Willem Parker (1721-1780), heer van Saamslag, Geersdijk, Wissekerke, Cats en Soelekerke en Jacoba Maria van Bueren, gezegd van Regteren (1718-1791), van een bezoek aan deze stad.¹³ Nachenius werkte van 1741 tot 1747 in Amsterdam. Parker was raad, schepen en burgemeester van Middelburg en gedeputeerde voor Walcheren in de Staten van Zeeland. Uit diverse aktes

Afb. 5: Harmanus Serin, Portret van Cornelia Anna van Vrijberghe. Olieverf op doek, 88,8 x 69,5 cm. Huidige verblijfplaats onbekend. Foto Veilinghuis Van Spengen.

in het Stadsarchief Amsterdam blijkt dat Parker in de jaren veertig meerdere malen voor familiezaken in Amsterdam is geweest.¹⁴

Commandeur van St. Eustatius en Saba

Dit korte overzicht van enkele voorbeelden van portretten van Zeeuwen die buiten Zeeland zijn gemaakt sluit ik af met een portret dat wel heel ver buiten de landsgrenzen is geschilderd. Op zeer grootse wijze is Lucas Schorer (1657-na 1705), die commandeur was van St. Eustatius en Saba, in 1721 met zijn bediende aan zijn zijde geportretteerd door de Franse kunstenaar Louis de Fontaine (werkzaam van 1704 tot 1757).¹⁵ (afb. 6) Schorer is op 4 december 1657 in Middelburg geboren uit een vooraanstaande familie die veel belangen had in de WIC. Zijn exacte sterfdatum is niet bekend. Het is niet aannemelijk dat hij zelf heeft gestaan voor dit portret aangezien er geen aanwijzingen zijn dat La Fontaine op Saba is geweest. Vermoedelijk is het gemaakt in opdracht van een familielid. Hoe dan ook, het blijft wel een mooi voorbeeld van een Zeeuw die buiten Zeeland is geportretteerd.

Afb. 6: Louis de Fontaine, Portret van Lucas Schorer, 1721. Olieverf op doek, 164 x 130 cm. Collectie Zeeuws Museum, Middelburg, inv.nr. M 17-006. Foto Ivo Wennekes.

Noten

- 1 Johannes Vollevens II, toegeschreven aan, *Portret van Cornelis Ketelaer*. Olieverf op doek, ovaal, ca 60x80 cm. en Harmanus Serin, hier toegeschreven aan, *Portret van Catharina Maria Clement*. Olieverf op doek, ovaal, ca 60x80 cm. Beiden particuliere collectie.
 - 2 Jim van der Meer Mohr, *Harmanus Serin (1677-1756), een Haagse portretschilder uit de eerste helft van de 18e eeuw*. Den Haag 2019 (eigen uitgave, ex. op RKD), p. 235 cat. nr. D21, 236 -238 cat.nrs. D24-D26, met verwijzing naar herkomst, identificatie en genealogie Ketelaer.
 - 3 Johannes Vollevens II, *Groepsportret van de kinderen van het echtpaar Ketelaer-Clement*, gesignd en gedateerd 1732. Olieverf op doek, 95,5x72,5 cm. Historisch Museum De Bevelanden, Goes, Bruikleen Stichting Wagner de Wit. Deze informatie is ontleend aan het tekstbord bij het schilderij in Museum De Bevelanden. Na 1732 zijn er nog twee kinderen geboren.
 - 4 Cornelis Troost, *Portret van Geleyn Hurgronje*, 1726. Olieverf op doek, 55x45 cm. Coll. Zeeuws Museum, M62-112. J.W. Niemeijer, *Cornelis Troost 1696-1750*, Assen 1973, p. 111, 175, 176 cat. nr. 55S.
 - 5 Hieronymus van der My, *Portretten van Steven Hurgronje en Suzanna Agnita van Dishoeck*. Beiden olieverf op paneel, 51x41 cm. Coll. Zeeuws Museum, M62-110 en M 62-111. Zie voor zijn biografie: NNBW, deel 3, p. 623, 624.
 - 6 Augustijn Claterbos, *Portret van Gerard van Citters*, 17 9/12 79. Pastel op papier, 42x30 cm. Coll. Zeeuws
- Genootschap, G1578 en Augustijn Claterbos, *Portret van Anna Christina Martina van Citters*, 17 9/8 79. Pastel op papier, 35x25 cm. Particuliere collectie. Zie: B. Sliggers, *Augustijn Claterbos 1750-1828. Opleiding en werk van een Haarlems kunstenaar*. Zwolle 1990., p. 56 cat. 25.
- 7 Benjamin Samuel Bolomey, *Portret van Jacob van Citters*, ao 1783 aet. 81. Olieverf op doek, 81x64 cm. Coll. Zeeuws Genootschap, G1562 als onderdeel van collectie Snouck Hurgronje. L. Golay, *Benjamin Samuel Bolomey (1739-1819)*, Zwolle/Den Haag 2001, p. 147 nr. 54
 - 8 Guillaume de Spinny, *Portret van Anthony Ockersse*. Olieverf op doek, 103,3x87,3cm. Coll. Stadhuis museum Zierikzee, nr. 1346.
 - 9 P.D. de Vos, *De vroedschap van Zierikzee van de tweede helft der 16e eeuw tot 1795*. Alphen a/d Rijn 1982 (heruitgave van druk uit 1931), p. 604, 605 nr. 254.
 - 10 Harmanus Serin, *Portretten van Anna Cornelia en Sabine Henriëtte Jacoba van Vrijberghe*, 1753. De eerste olieverf op doek, 88,8 x 69,5 cm. Veiling Hilversum (Van Spengen), 10-12-2024 nr. 1128 met afb. Huidige verblijfplaats onbekend. Van der Meer Mohr 2019 (noot 2), p. 233, 234 nrs. D17 en D18.
 - 11 Johannes Vollevens II, *Portret van mr. Joan Jacob van Vrijberghe*. Olieverf op doek, 78,5 x 65 cm. Veiling Den Haag (Venduehuis), 25-5-2016 nr. 229 met afb. Huidige verblijfplaats onbekend. Digitale nieuwsbrief Adel in Nederland, d.d. 22-5-2026.
 - 12 Nederland's Patriciaat, Den Haag, 7 (1916) p. 240.
 - 13 Jan Jacob Nachenius, *Portretten van Jan Willem Parker en Jacoba Maria van Bueren*, 1746. Beiden olieverf op doek, 42 x 36 cm. Coll. Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nrs. SK-A-1656 en SK-A-1657.
 - 14 In 1742, 1745 en 1748. Stadsarchief Amsterdam, notariële archieven archiefnummer 5075, inv.nr. 1088, aktenummer 183744, arch.nr. 5075 inv.nr. 11099, aktenr. 304114, idem aktenr 261925, idem aktenr. 354807, idem aktenr. 246816.
 - 15 Louis de Fontaine, *Portret van Lucas Schorer met bediende*, 1721. Olieverf op doek, 164x130. Coll. Zeeuws Museum, inv. nr. M17-006. Dit portret is een replek naar het stuk in de Coll. Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Amersfoort, C103 uit 1720.

Jim van der Meer Mohr (1956) is in 1983 als kunsthistoricus afgestudeerd. Sinds 2005 is hij zelfstandig Fine Art Consultant en Register-Taxateur VRT. Hij is regelmatig te zien als expert op het gebied van schilderijen van oude meesters in het televisieprogramma *Tussen Kunst & Kitsch*. Hij schreef onder andere over portretkunst (ook in Zeeland) en genealogie. Bij uitgeverij WBooks verscheen in 2022 *De schilders van West-Friesland* en in 2024 *Het Nederlands stads- en dorpsgezicht 1550-2000*. Zie verder: www.vandermeermohr.nl